

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет психології
Кафедра загальної та клінічної психології

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни

КЛІНІЧНА АРТ-ТЕРАПІЯ

підготовки магістрів
зі спеціальності 053 Психологія
ОПП «Клінічна психологія»

Силабус навчальної дисципліни «Клінічна арт-терапія» підготовки магістрів зі спеціальності 053 Психологія, ОПП «Клінічна психологія».

Розробник: Лазорко Ольга Валеріївна – доктор психологічних наук, професор кафедри загальної та клінічної психології.

Погоджено
Гарант ОПП «Клінічна психологія»

проф. Лариса ЗАСЄКІНА

I. Опис навчальної дисципліни

1.1. Денна форма навчання

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-наукова програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма навчання	Спеціальність – 053 Психологія ОПП «Клінічна психологія»	Нормативна
		Рік навчання <u>1</u>
		Семестр <u>1</u>
Кількість годин/кредитів <u>120/ 4</u>		Лекції <u>10</u> год.
		Практичні (семінарські) <u>14</u> год.
		Самостійна робота <u>88</u> год.
		Консультації <u>8</u> год.
ІНДЗ: <u>1</u>		Форма контролю: залік
Мова навчання		Українська

II. Інформація про викладача

ППП: Лазорко Ольга Валеріївна

Науковий ступінь: доктор психологічних наук

Вчене звання: професор

Посада: професор кафедри загальної та клінічної психології

Контактна інформація: 050 5229454, lazorko.olha@vnu.edu.ua

Дні занять: <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

Консультації з навчальної дисципліни проводяться протягом семестру щосереди з 15.00 до 16.00 в кабінеті № Н-38. В разі додаткової потреби здобувача в консультації час погоджується з викладачем.

III. Опис дисципліни

Навчальна дисципліна «Клінічна арт-терапія» належить до циклу вибіркових дисциплін професійної підготовки магістра, вивчається у першому семестрі, формою контролю є залік. На вивчення навчальної дисципліни відведено 4 кредити (120 годин), у тому числі: 10 годин лекційних, 30 год. практичних, 72 год. самостійної роботи.

Курс «Клінічна арт-терапія» спрямовано на ознайомлення здобувачів освіти з новітніми арт-терапевтичними технологіями, спрямованими на психологічну корекцію та реабілітацію всіх груп населення, що практично не мають протипоказів до застосування та демонструють позитивний пролонгований ефект професійного застосування. Клінічна арт-терапія розуміється як сукупність клініко- та особистісно-орієнтованих лікувально-профілактичних впливів, що реалізуються на основі творчої, насамперед, образотворчої діяльності клієнтів, побудові та розвитку терапевтичних (та групових) відносин. Теорія та методологія клінічної арт-терапії включає психологічну теорію особистості та її творчої активності, концепцію хвороби та/або особистісних дисфункцій та їх розвитку (біопсихосоціогенезу), а також концепцію лікування (арт-терапевтичного втручання).

Привабливість методу арт-терапії полягає в тому, що його застосування базується головним чином на невербальних способах самовираження та спілкування. Найчастіше до нього вдаються в процесі реабілітації дорослих людей з особливостями розвитку та в роботі з дітьми. Діти з вадами розвитку мають певні труднощі в адекватному сприйнятті світу, в результаті вони часто неспроможні знайти своє місце в житті, бути повноцінним членом суспільства. Як наслідок, характер взаємодії з середовищем стає в цілому деструктивним. Арт-терапія пропонує дитині висловити свої емоції та почуття за допомогою малювання, ліплення, конструювання з природних матеріалів тощо. В результаті досягається мета: вираження емоцій та почуттів пов'язаних з переживанням своїх проблем, самого себе; активний пошук нових форм взаємодії з світом; підтвердження своєї індивідуальності, неповторності та значимості; і, як наслідок, підвищення адаптивності (гнучкості) в мінливому світі. Ці цілі арт-терапевт переслідує, працюючи як з дорослими, так і з дітьми, індивідуально чи в групі. Арт-терапія справедливо вважається найбільш м'яким методом психотерапії.

Пререквізити: Вивчення дисципліни базується на дисциплінах загального та професійного циклів підготовки попередніх років навчання: Загальна психологія; Психологія особистості; Клінічна психологія тощо.

Метою викладання навчальної дисципліни «Клінічна арт-терапія» є формування в здобувачів освіти практичних навичок арт-терапевтичної роботи, необхідних у професійній діяльності клінічного психолога. Також метою є трансляція загальнолюдських цінностей, деонтологічних основ професійної діяльності клінічного психолога.

Завдання навчальної дисципліни:

- формування компетентності здобувачів освіти в галузі арт-терапевтичної роботи з різними групами населення в клінічній практиці;

- формування у студентів базової системи наукових знань з клінічної арт-терапії як новітнього методу у клінічній практиці;
- надати здобувачам освіти – майбутнім клінічним психологам потужний психологічний інструментарій арт-терапевтичних технік та методик для успішного застосування у подальшій професійній діяльності..
- дотримуватися академічної доброчесності, нести відповідальність за достовірність отриманих наукових результатів;
- виявляти ініціативу та соціальну відповідальність за результати прийняття рішень у різних нестандартних ситуаціях.

Основне завдання навчальної дисципліни – сприяти психологічній підготовленості магістрів до професійної діяльності.

1. Навчальна дисципліна спрямована на формування таких компетентностей:

Інтегральна компетентність (ІК) Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальна компетентність.

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК8. Здатність розробляти та управляти проектами

Фахові компетентності.

ФК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

ФК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.

ФК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

ФК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.

ФК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

ФК11. Розробляти й реалізовувати проекти з підтримки психічного здоров'я особистості.

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПРН3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.

ПРН6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПРН7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.

ПРН9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.

ПРН10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ПРН11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності.

ПРН12. Демонструвати розуміння закономірностей та особливостей психічного розвитку в нормі і патології та функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ/ Лаб.	Сам. роб. /К.	Методи та технології викладання	Форма роботи/ форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Теорія та методологія клінічної арт-терапії						
Тема 1. Арт-терапія: визначення, коріння, історія та еволюція. Етика та створення безпечного середовища для пацієнтів	13	2		10/1	лекція-командно-орієнтоване навчання / Office 365.	КДС
Тема 2. Клінічна арт-терапія: концепція лікування та специфіка застосування	15	4		10/1	лекція-командно-орієнтоване навчання / Office 365.	КДС
Тема 3. Методи та техніки арт-терапії. Напрями арт-терапії	15	4		10/1	лекція-командно-орієнтоване навчання / Office 365.	КДС
Разом за модулем 1	43	10	0	30/3	-	-
Змістовий модуль 2. Клінічна арт-терапія: практика застосування						
Тема 4. Арт-терапевтична психодіагностика	13		2	10/1	лекція-командно-орієнтоване навчання / Office 365.	РМГ/12
Тема 5. Робота з емоціями методами арт-терапії.	15		4	10/1	лекція-командно-орієнтоване навчання Office 365.	РМГ/12
Тема 6. Арт-терапія в різних вікових групах: діти, підлітки, дорослі, літні	13		2	10/1	лекція-командно-орієнтоване навчання Office 365.	РМГ/12
Тема 7. Арт-терапія при різних	13		2	10/1		РМГ/12

психічних розладах (депресія, тривожні розлади, ПТСР, розлади харчової поведінки)						
Тема 8. Арт-терапія в груповій практиці. Динаміка групи.	23		4	18/1		РМГ/12
Разом за модулем 2	77	0	14	58/5	-	40
Види підсумкових робіт						Бал
ІНДЗ (Творче завдання)						60
Всього годин/ Балів	120	10	14	88/8	120 год.	100 балів

Примітки:

Office 365 одна з форм навчання або симбіоз у формі он-лайн лекцій під час карантинних обмежень. Форма контролю: КДС – командна дискусія, РМГ – робота в малих групах, ІНДЗ – індивідуально-дослідне завдання.

2. Завдання для самостійного опрацювання

1. Арт-терапія в роботі з дітьми та підлітками, що пережили сексуальне насильство. (8 годин)
2. Арт-терапія у роботі з засудженими. (8 годин)
3. Арт-терапія, як елемент колективної психіатричної реабілітації. (8 годин)
4. Використання арт-терапії у роботі з безпритульними. (8 годин)
5. Етичні та правові аспекти арт-терапії. (8 годин)
6. Рівень розвитку арт-терапевтичної теорії і практики на сучасному етапі. Можливі напрямки досліджень. (8 годин)
7. Розмаїття форм арт-терапевтичної роботи як складової загальної психотерапевтичної сесії. (8 годин)
8. Терапевтичний потенціал індивідуальної та групової арт-терапії: порівняльний аналіз. (8 годин)
9. Музикотерапія та її реабілітаційний потенціал. (8 годин)
10. Оцінка ефективності арт-терапії. Інструменти та методи оцінки терапевтичного впливу арт-терапії. (8 годин)

ІНДЗ: Індивідуальна робота передбачає створення арт-терапевтичного проекту з використанням опанованих арт-терапевтичних технік та його опис згідно з процедурою діагностичного та терапевтичного етапів арт-терапевтичної сесії.

Індивідуальні завдання здійснюються самостійно із забезпеченням необхідних консультацій та супроводу з боку викладача. Орієнтовні теми для проектів узгоджуються при урахуванні індивідуальних уподобань та запитів студентів.

Перелік запропонованих тем (можуть бути враховані індивідуальні побажання магістрів) :

1. Оцінка емоційних станів (емоційних порушень) та особливостей самосприйняття (образу Я) за допомогою рисункових тестів Сільвера. Скласти приблизний план корекційних заходів в арт-терапевтичному режимі.
2. Описати 2-3 різних арт-технік роботи з групою із зазначенням цілей та показань до застосування в різних арт-терапевтичних напрямках (Методологія групової арт-терапії).
3. Провести техніку «метафоричний портрет» з трьома клієнтами з обговоренням та аналізом результатів. Оформити аналіз у письмовому вигляді, приклавши малюнки (я – рослина, я – посуд, я- зброя, я – прикраса).
4. Робота з сімейним малюнком в клінічній арт-терапії (провести аналіз малюнків однієї сім'ї).

5. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з негативним почуттям тривоги. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
6. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з образою. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
7. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з почуттям гніву. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
8. Техніки і можливості роботи з мандалами в арт-терапії (застосувати метод на 3-4 клієнтах). Описати отримані результати та стратегію консультативної роботи.
9. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з почуттям провини. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
10. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з низькою самооцінкою. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
11. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з сім'єю та родом. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
12. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з страхом. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
13. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з ресурсами. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
14. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з проблемою жіночності. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
15. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з кризовими станами та втратою смислів. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.
16. Підібрати інструментарій арт-терапевтичної роботи з особистісними кордонами. Описати програму роботи та провести майстер-клас в групі.

Загальна оцінка індивідуального проєкту – 60 балів.

IV. Політика оцінювання

Відвідування занять дає можливість отримати задекларовані інтегральну, загальні та фахові компетентності, вчасно і якісно виконати завдання.

Для усвідомленого й системного засвоєння курсу необхідною є систематична навчально-пізнавальна робота здобувачів освіти в усіх видах і формах її організації: лекції, практичні заняття, лабораторні заняття, консультації, самостійна робота.

Контроль успішності здобувачів освіти здійснюється з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання.

Аудиторні заняття переважно проводяться у вигляді майстер-класів та роботи у малих групах. Упродовж курсу застосовуються усі етапи командно-орієнтованого навчання: до-аудиторна підготовка, вирішення проблемних завдань (кейсів, проблемних задач), командні та між-командні дискусії, робота у малих групах.

Участь у цих видах робіт та представлення ІНДЗ є умовою здачі заліку. За наявності поважних причин пропусків див. п. *Несвоєчасне виконання завдання*.

Здобувачам освіти може бути зараховано результати навчання, отримані у формальній, неформальній та/або інформальній освіті (професійні (фахові) курси/тренінги, громадянська освіта, онлайн-освіта, стажування). Процес зарахування регулюється [Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті ВНУ імені Лесі Українки](#), і рішенням науково-методичної комісії факультету від 03.02.2022 року, протокол № 7.

Здобувачі освіти, які є членами наукових проблемних груп, авторами статей і тез, доповідачами на наукових конференціях, переможцями та активними учасниками фахових студентських олімпіад, мають право протягом семестру за кожен виконаний вид діяльності одноразово отримати додаткові бали до відповідного ОК, якщо здійснена активність здобувачів відповідає профілю курсу. У цьому випадку студент інформує викладача/ів про свої здобутки. Викладач має право самостійно визначити валідність, заявлених студентом отриманих результатів та приймає рішення щодо зарахування або незарахування таких балів:

–3 бали – за результативну роботу у студентській проблемній групі (систематичне відвідування, обговорення), публікацію тез (підготовку матеріалів конференції) або виступ/и на конференції/ях без публікації/й, участь у I етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт;

- 5 балів – за публікацію статті/ей у збірнику студентських наукових праць, перемога у I етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт;
- 10 балів – за публікацію статті (статтей) у збірнику наукових праць, що входить до категорії Б, або призове місце на II етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт;
- 15 балів – за перше місце на I етапі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт.

За умови представлення здобувачами освіти документів (сертифікатів, свідоцтв тощо), що засвідчують отримані результати та відповідають тематиці, обсягу та результатам навчання, викладач може зарахувати відповідну тему згідно з розподілом балів за теми.

Підтвердження подається здобувачем освіти викладачеві курсу не пізніше ніж за 10 днів до дати останнього заняття з дисципліни. При цьому студент у встановлені терміни подає заяву на ім'я проректора та долучає усі необхідні документи до розгляду. Матеріали розглядаються на засіданні Предметної комісії, створеної розпорядженням декана факультету відповідно до схвальної резолюції проректора з навчальної роботи та рекрутації з урахуванням. [Положенням про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті ВНУ імені Лесі Українки](#), і рішенням науково-методичної комісії факультету від 03.02.2022 року, протокол № 7.

Несвоєчасне виконання завдання.

Здобувач освіти, що з певних причин не відвідує лекції, зобов'язаний аргументувати свою відсутність і представити конспект пропущеного заняття. Якщо студент відсутній на практичному та лабораторному занятті, то, залежно від виду діяльності, передбаченого навчальною програмою, студент проходить усне опитування на пропущену тематику або демонструє навички роботи, що їх передбачено відповідним видом діяльності.

За умови участі здобувачів освіти у навчанні з елементами **дуальної освіти** передбачено можливість самостійного опрацювання студентами матеріалів навчальних занять протягом одного дня на тиждень та зарахування їхніх результатів до загальної кількості балів поточного контролю.

- *Процедура оскарження результатів контрольних заходів.*

- Здобувачі освіти мають можливість порушити будь-яке питання, яке стосується процедури проведення чи оцінювання контрольних заходів та очікувати, що його буде розглянуто згідно із заздалегідь визначеними процедурами у ЗВО (див. [Положення про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ВНУ імені Лесі Українки](#), пункт 5 «ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ»).

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичних заняттях під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог: своєчасність виконання навчальних завдань; повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання; творчий підхід у виконанні завдань; ініціативність у навчальній діяльності.

Враховуючи те, що основне завдання курсу – вдосконалення вмінь організовувати дослідження з урахуванням вимог етичних стандартів, підготовка документів до розгляду для Комітету з етики клінічних досліджень та оцінювання проєктів в якості експерта, поточний контроль представлений в оцінюванні дослідницьких вмінь студентів, що втілюється виключно у вигляді ІНДЗ.

Обов'язковими є:

поточний контроль – представлення ІНДЗ (60 балів), участь у практичних заняттях (40 балів). Сумарна оцінка за ІНДЗ та практичні завдання оцінюється як поточний контроль і становить максимум **100** балів.

Відвідування практичних занять є обов'язковим. У форс-мажорних ситуаціях навчання може проходити також в он-лайн формі (за погодженням з кафедрою).

Академічна доброчесність: виконані завдання магістрами мають бути їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями з опорою на представлені зразки оформлення необхідних для клінічних досліджень документів. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної не доброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Процедура оскарження результатів контрольних заходів.

Здобувачі освіти мають можливість порушити будь-яке питання, яке стосується процедури проведення чи оцінювання контрольних заходів та очікувати, що його буде розглянуто згідно із заздалегідь визначеними процедурами у ЗВО (див. Положення про порядок і процедури вирішення конфліктних ситуацій у ВНУ імені Лесі Українки, пункт 5 «ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТІВ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ»).

- **Дотримання правил навчальної етики та академічної доброчесності:**

- Дотримання академічної доброчесності, згідно Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки, здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;

- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;

- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

- Основні види відповідальності здобувачів освіти за порушення академічної доброчесності (ч. 6 статті 42 Закону України «Про освіту») :

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);

- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;

- відрахування з університету (крім осіб, які здобувають загальну середню освіту);

- позбавлення академічної стипендії;

- позбавлення наданих університетом пільг з оплати навчання.

- Із загальними засадами, цінностями, принципами та правилами етичної поведінки учасників освітнього процесу, якими вони повинні керуватися у своїй діяльності, можна ознайомитися у [Кодексі академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки.](#)

Політика щодо дедлайнів та перескладання: роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (- 5 балів). Перескладання відбувається із дозволу кафедри за наявності поважних причин.

V. Підсумковий контроль

Навчальним планом передбачено залік (1-ий семестр). Залік може бути виставлений за умови накопичення магістром 60 балів за практичні та ІНДЗ.

Докладніше про поточне та підсумкове оцінювання - за покликанням. https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-02/Polozhennia_potochne_pidsumkove_otsiniuvannia_znan.pdf

На іспит виносяться основні питання, що потребують творчої відповіді та уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.
Форма проведення заліку – усне опитування.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ЗАЛІК

1. Що таке арт-терапія?
2. Історія арт-терапії.
3. Арт-терапія сьогодні.
4. Арт-терапія як різноманіття методів.
5. Динамічно-орієнтована (аналітична) арт-терапія
6. Глибинна арт-терапія
7. Групова арт-терапія та її потенціал
8. Арт-терапевтичне середовище, образотворчі засоби та матеріали
9. Арт-терапевтичний кабінет як особливий простір
10. Загальна характеристика клінічної арт-терапії
11. Основні відмінності клінічної арт-терапії від інших методів арт-психотерапії
12. Концепції лікування та його процесуально-технологічні особливості у клінічній арт-терапії
13. Особливості арт-терапевтичної психодіагностики
14. Методи арт-терапевтичної психодіагностики
15. Психодіагностичний метод мандала та його психотерапевтичний потенціал
16. Діагностичне застосування «континуума експресивних терапій» В.Люсбрінк
17. Методи арт-терапевтичної діагностики в роботі з сім'єю та групою
18. Арт-терапія межових психічних розладів
19. Арт-терапія у діяльності психіатричних закладів
20. Загальні принципи планування та реалізації арт-терапевтичних втручань при психозах
21. Завдання та мішені клінічної арт-терапії щодо психічних та поведінкових розладів внаслідок вживання психоактивних речовин
22. Арт-терапія соматичних захворювань
23. Арт-терапія в психогеріатричній практиці
24. Арт-терапія в роботі з дітьми та підлітками, що пережили сексуальне насильство.
25. Арт-терапія з дітьми, що мають проблеми розвитку та обмежені можливості життєдіяльності.
26. Арт-терапія у роботі з засудженими.
27. Арт-терапія, як елемент колективної психіатричної реабілітації.
28. Вивчення підсвідомих процесів за допомогою метафор.
29. Використання арт-терапії у роботі з безпритульними.
30. Використання арт-терапії у формуванні ідентичності підлітка.
31. Використання тілесно-орієнтованих технік в практиці арт-терапії.
32. Кодекс етичних норм та принципів професійної діяльності арт-терапевтів.

33. Образотворча діяльність дітей: особливості арт-терапії та діагностики.
34. Рівень розвитку арт-терапевтичної теорії і практики на сучасному етапі. Можливі напрямки досліджень.
35. Розмаїття форм арт-терапевтичної роботи як складової загальної психотерапевтичної сесії.
36. Терапевтичний потенціал індивідуальної та групової арт-терапії: порівняльний аналіз.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Залік
90 – 100	Відмінно
82 – 89	Дуже добре
75 - 81	Добре
67 -74	Задовільно
60 - 66	Достатньо
1 – 59	Незадовільно

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Обов'язкова література

1. Лазорко О.В. Арт-терапія: методичні рекомендації до виконання практичних та лабораторних робіт. – Луцьк: Вежа-Друк, 2018. – 76 с.
2. Тарарина Е. Глубинная арт-терапия: практики трансформаций: науч-метод. Пособие. – Киев: АСТАМИР-В, 2018. – 240 с.
3. Тарарина Е. Практикум по арт-терапии: шкатулка мастера. – К.: АСТАМИР-В, 2017. – 224 с.
4. Alain de Botton, John Armstrong. Art as Therapy. – London, 2013.

Додаткова література

1. Al-Hroub, A. (2023). Art Therapy Interventions for Syrian Child and Adolescent Refugees: Enhancing Mental Well-being and Resilience. *Curr Psychiatry Rep* **25**, 857–863. <https://doi.org/10.1007/s11920-023-01474-0>
2. Bando, H. (2020). Art Therapy with Interactive Viewing Will Bring Empathy Leading to Health and Care. *Integrative Journal of Conference Proceedings*, 2(2). <https://doi.org/10.31031/ICP.2020.02.000535>
3. Bingen, Amy, "Musical Theatre and Drama Therapy: A Duet for Dementia" (2022). *Expressive Therapies Capstone Theses*. 500.
4. Bullock, O. (2017). Creative Arts Therapies and PTSD. University of Canberra Website, March.
5. Caroline Case, Tessa Dalley. The handbook of Art therapy. – London, 2014.
6. Keisari, S., Piol, S., Elkarif, T., Mola, G., & Testoni, I. (2021). Crafting Life Stories in Photocollage: An Online Creative Art-Based Intervention for Older Adults. *Behavioral Sciences*, 12(1), 1. <https://doi.org/10.3390/BS12010001>

7. Khurana, R., & V. ART THERAPY: EXPLORING THE RELATIONSHIP BETWEEN ART THERAPY AND SPIRITUAL HEALING. *ShodhKosh: Journal of Visual and Performing Arts*, 4(1). <https://doi.org/10.29121/SHODHKOSH.V4.I1.2023.335>
8. Dahan, J. A., & Peji, I. E. (2024). Efficacy of Mindfulness-Based Art Therapy for Reducing Stress in Adolescents. *Psychology and Education: A Multidisciplinary Journal*, 22(4). <https://doi.org/10.5281/zenodo.12789182>
9. Sabran, K., Kamaruddin, N., Lasa, I., & Bakhir, N. M. (2018). A Study on Applicability of Sound Art as Therapy for Alzheimer's Patients. *Proceedings of the 4th Bandung Creative Movement International Conference on Creative Industries 2017 (4th BCM 2017)*. <https://doi.org/10.2991/BCM-17.2018.2>
10. Schouten, K. A., van Hooren, S., Knipscheer, J. W., Kleber, R. J., & Hutschemaekers, G. J. M. (2018). Trauma-Focused Art Therapy in the Treatment of Posttraumatic Stress Disorder: A Pilot Study. *Journal of Trauma Dissociation*, 20(1), 114–130. <https://doi.org/10.1080/15299732.2018.1502712>
11. Sebeikaitė, A. (2023). Effect of Art Therapy on Changes in Psycho-Emotional State for Women Who Have Attempted Suicide. *Reabilitacijos Mokslai: Slauga, Kineziterapija, Ergoterapija*.
12. Sharma, Y. P. (2017). Art Therapy: Creativity for Cure. *Tribhuvan University Journal*, 31(1-2), 239–244. <https://doi.org/10.3126/TUJ.V31I1-2.25359>
13. Smallwood, E. (2020). Group Art Therapy for the Psychosocial Dimension of Epilepsy: A Perspective and a Preliminary Mixed-Methods Study. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy*.
14. Stamper, A. (2024). Art therapy masks reflect emotional changes in military personnel with PTSS. *Scientific Reports*.